

УДК [327(477)+327.51]:327.36

Палагнюк Ю.В., аспірантка МДГУ імені Петра Могили. Протягом року проходила наукове стажування в Оксфордському університеті (Велика Британія) в 2005-2006 рр., а також у Сілезькому університеті (Республіка Польща) у 2006-2007 рр. Закінчила магістерську програму за напрямком “Політичні науки” Центрального Європейського університету (Угорщина) і отримала диплом магістра міжнародного зразка з відзнакою. Спеціаліст політології (диплом з відзнакою) МДГУ імені Петра Могили та бакалавр політології (диплом з відзнакою) МФ НаУКМА.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА НАТО ТА УКРАЇНИ У СФЕРІ МИРОТВОРЧОСТІ

Стаття присвячена аналізу співробітництва України та Північноатлантичного альянсу у міжнародній миротворчій діяльності, зокрема визначенню сучасного стану та перспектив спільної миротворчості НАТО й України задля підтримки міжнародної безпеки в умовах сучасних війн та збройних конфліктів.

The article is devoted to the analysis of the collaboration between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization in the international peacekeeping activity. In particular, the emphasis is made on the contemporary situation and the perspectives of the joint peacekeeping operations for the maintenance of the international security in the terms of modern wars and armed conflicts.

У незалежній Україні виникла необхідність адаптації Збройних Сил України до змін, що відбулися і продовжують відбуватися у світі, у глобальному середовищі міжнародної безпеки. З метою забезпечення національної безпеки та статусу України як надійного, стабільного партнера у світі, а також для забезпечення глобальної міжнародної безпеки Україна бере участь у миротворчій діяльності у світі.

Проблемам сучасних збройних конфліктів присвячені роботи Б. Жукова [1], А. Кіссе [2], В. Курілло [3], О. Олійника [4] та інших; міжнародні миротворчі операції вивчають такі дослідники, як: С. Акулов [5], В. Гречанінов [6], В. Заемский [7], Я. Радиш [8], а проблематику миротворчих операцій України, у тому числі разом із Північноатлантичним альянсом досліджують вчені Л. Голопатюк [9], Л. Поляков та О. Мельник [10], В. Яковлев [11] та інші. Метою ж даної статті є аналіз співробітництва України та НАТО у міжнародній миротворчій діяльності, а завданнями виступають визначення сучасного стану та перспектив спільної миротворчості

Альянсу й України задля підтримки міжнародної безпеки в умовах війн та збройних конфліктів сучасності.

Міжнародна безпека – це “стан міжнародних відносин, який виключає порушення миру та створення реальної загрози розвитку людства, за якого народи можуть суверенно, без втручання і тиску зовні, визначити шляхи і форми свого суспільно-політичного розвитку; діяльність держав та міжнародних інститутів щодо підтримання такого стану” [12, с. 200]. На сучасному етапі загрозу миру та стабільності у світі становлять локальні війни та збройні конфлікти, які найчастіше виникають на міжетнічному, міжрелігійному ґрунті, відрізняються особливою жорстокістю та значними втратами серед цивільного населення. Локальна війна, відповідно до українського словника історії війн, це “війна, що охоплює відносно невелике число держав і обмежений географічний регіон” [13, с. 278]. Український військовий дослідник С. Сірий стверджує, що нині можна прогнозувати продовження в різних

формах багатьох тривалих локальних війн і воєнних конфліктів та появу нових, ще більш небезпечних [14], у зв'язку з чим такі конфлікти загрожують й національній безпеці багатьох країн та регіонів. Національна безпека визначається як "стан держави, що дозволяє їй зберігати свою цілісність і виступати самостійним суб'єктом системи міжнародних відносин і забезпечується відповідною діяльністю, яка зменшує або відвертає ймовірні загрози і підвищує захисні, мобілізаційні функції у період небезпеки чи загроз" [15, с. 218].

Миротворча діяльність є універсальним інструментом боротьби за збереження миру і міжнародної безпеки, концепція якої покладена в основу Статуту ООН, а відповідно в усю її миротворчу діяльність. Міжнародні миротворчі операції – міжнародні дії або заходи, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (ОБСЄ), інших регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил, що створюються за згодою Ради Безпеки ООН, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН [16].

У складі ООН немає військових підрозділів. Це змушує її звертатись у певних випадках до деяких країн або міжнародних організацій (у першу чергу, НАТО), які спроможні втілити рішення Ради Безпеки ООН. Статут цієї міжнародної організації дає змогу укладати регіональні угоди чи створювати органи для вирішення питань з підтримання миру та безпеки, що відповідає її цілям. Так, статті 51 та 52 Статуту ООН надають таким регіональним організаціям, як ЄС, ОБСЄ, НАТО законні підстави для заходів з підтримки миру. Для цього потрібна згода п'яти постійних членів РБ ООН, до якої з різних причин буває надзвичайно важко дійти під час вирішення питання про застосування сили.

Більшість фахівців в Європі та загалом у світі впевнені, що не суто європейські структури: ОБСЄ, ЗЄС, ЄС та інші, а саме Північноатлантичний альянс відіграватиме провідну роль у забезпеченні європейської безпеки [17, с. 6].

НАТО, відповідно до сучасного словника військових термінів Великої Британії, "військовий Альянс, що складається зі США, Канади та більшості західних європейських держав, який був спочатку сформований з метою протистояти загрози від Радянського Союзу в кінці Другої світової війни, яка постійно збільшувалась, і який на сучасному етапі виконує миротворчу роль, підтримуючи ООН" [18, с. 133].

Хронологія миротворчих операцій НАТО вказує на суттєву тенденцію: Альянс не проводить операції в зміненому світі після подій 11 вересня 2001 року у США, а слугує в певному сенсі необхідним комплектом "військових інструментів", якими користується ООН. Альянс виявився ще

більш витребуваним для проведення миротворчих операцій та операцій по стабілізації. Це стало наслідком переорієнтації НАТО з колективної оборони на колективну безпеку. Лише спільними зусиллями можна вирішити задачу, яку поставив перед собою Альянс, а саме: розширення зон стабільності [19, с. 11].

Україна – єдина держава, яка не є членом НАТО, і бере участь в усіх операціях під проводом Альянсу (відбуваються під егідою ООН) [20]. Стосунки України з НАТО розвиваються в рамках багатостороннього форуму консультацій і співробітництва із політичних питань, питань безпеки, більш індивідуалізованого партнерства у сфері оборони, військового співробітництва та операцій із підтримки миру – Програми "Партнерство заради миру" тощо.

Метою взаємодії України з НАТО у військовій сфері є використання теоретичного та практичного досвіду, накопиченого Альянсом, а також допомоги цієї структури для реформування Збройних сил України, підготовки військових контингентів і відповідної інфраструктури України для взаємодії з НАТО під час проведення спільних миротворчих, пошукових і рятувальних операцій тощо.

Щорічно військовослужбовці України беруть участь у значній кількості заходів у рамках Програми "Партнерство заради миру", а саме:

- засідання Комісії Україна – НАТО на рівні міністрів оборони;
- засідання Військового комітету Україна – НАТО на рівні начальників штабів;
- засідання Ради євроатлантичного партнерства на рівні командувачів родів і видів військ;
- засідання в рамках Спільної робочої групи з питань воєнної реформи на експертному та найвищому рівнях;
- семінари, конференції, навчальні курси;
- спільні військові навчання.

Потягом 1994-2000 років представники Збройних сил України взяли участь у більш ніж 80-ти військових навчаннях у рамках Програми "Партнерство заради миру" (на рівні спостерігачів або із залученням військових підрозділів) [21].

Важливою частиною співробітництва Україна – НАТО є участь України у міжнародних миротворчих операціях під проводом НАТО.

Участь України у миротворчих операціях розпочалась із затвердженням Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 року № 2538 -XII "Про участь батальйонів Збройних сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії" [22].

Підтверджуючи спільну мету у застосуванні широкого спектру питань для консультацій та співробітництва, Україна та НАТО зобов'язуються розвивати та зміцнювати свої консультації та/або співробітництво у різних сферах. У цьому контексті Україна та НАТО підтверджують своє зобов'язання повною мірою розвивати та поглиблювати взаємодію.

Це включає участь України в операціях, включаючи миротворчі операції, у кожному конкретному випадку, за повноваженнями Ради Безпеки ООН, або за відповідальністю ОБСЄ, а також у разі залучення до таких операцій Об'єднаних загальновійськових тактичних сил (ОЗТС), участь у них України на початковому етапі, що в кожному конкретному випадку є предметом рішень Північноатлантичної Ради щодо окремих операцій.

Продовження надання НАТО експертної допомоги Україні у питаннях оборонного планування та забезпечення належного рівня взаємосумісності між збройними силами України та держав-членів Альянсу у контексті участі нашої держави в операціях під проводом НАТО.

У 2006 р. українські моряки брали участь у маневрах НАТО "BRILLIANT MARINER-2006". Суттю навчань було проведення морської миротворчої операції зі встановлення миру у районі, де виникла кризова ситуація. Метою проведення маневрів було досягнення належного рівня взаємосумісності між штабами та підрозділами тактичного рівня, що входять до складу Сил реагування НАТО.

Усі три складові українського об'єднаного підрозділу (включаючи льотчиків ПС) відпрацьовували завдання, передбачені добре відомим у війську адаптаційним Процесом планування та оцінки сил (PARP), який спрямований на досягнення визначеними підрозділами української армії належного рівня взаємосумісності із силами Альянсу. Більш того, тренування українців у Данії відбувалося у контексті підготовки підрозділів ВМС ЗС України до "тестування" у рамках діючої в Альянсі так званої Концепції оперативної спроможності (Operational Capabilities Concept – OCC), яка по суті є своєрідною "перепусткою" до спільних дій під проводом НАТО. Так, перший етап цих перевірок, "дебютна" з яких за допомогою натівських експертів відбулась під час навчань "Щит миру-2005", передбачав проведення оцінювання підрозділів ВМС українськими фахівцями. Другий – процедури сертифікації, що їх здійснюватимуть безпосередньо натівські експерти. Вони, власне, остаточно засвідчують відповідність деяких українських підрозділів стандартам оперативної сумісності із силами Альянсу.

Навчання проводилися не за відомою програмою "Партнерство заради миру", а суто за "внутрішнім" планом військового керівництва Альянсу. Втім знедавна, ці колись "закриті" для країн-партнерів натівські навчання стали "відкритими": для "підтягування" рівня партнерів, на різноманітні маневри Альянсу дедалі частіше почали запрошувати й інші країни, які не є членами НАТО. Серед них Швеція, Фінляндія та Україна. Причому, якщо на попередніх подібних навчаннях ("Loyal Mariner-2005", "Blue Game-2004") участь від України брали винятково штабні та корабельні офіцери, то наразі

на "Brilliant Mariner-2006" було відправлено український зведений підрозділ тактичного рівня (старший контингенту – командир батальйону морської піхоти підполковник Юрій Федоренко). До нього увійшли рота морської піхоти та група забезпечення висадки амфібійних сил, які впродовж другого етапу навчань були інтегровані до складу італійсько-іспанських амфібійних сил.

За відгукками представників командування ВМС ЗС України, участь у подібних навчаннях – чергова можливість потренувати наші сили у реальних умовах і тим самим трохи просунутися у вирішенні завдань щодо досягнення належного рівня сумісності із силами країн НАТО під час проведення ними миротворчих заходів [23].

20 вересня п.р. у Севастополі завершилося комп'ютерне командно-штабне навчання НАТО "Кооператив Мерлін-2007", у якому взяла участь представники військово-морських сил 15 країн: Азербайджану, Болгарії, Греції, Грузії, Італії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Польщі, Румунії, Туреччини, України та Хорватії.

Метою навчань, що проходили на території Севастопольського військово-морського інституту ім. П.С. Нахімова, було досягнення взаємосумісності країн-членів і партнерів Альянсу під час виконання спільних миротворчих завдань. У ході тренувань за допомогою комп'ютерних технологій відпрацьовувались питання проведення антитерористичної операції, здійснення евакуації цивільних осіб, а також організації протимінної боротьби, польотів авіації, безпеки кораблів і суден у місцях базування і на переході морем. Під час проведення навчання "Кооператив Мерлін-2007" кораблі та військова техніка не залучалися [24].

На сучасному етапі розвитку участь України у міжнародних миротворчих операціях є однією з головних умов зміцнення позитивного авторитету нашої держави у світі як країни, що послідовно та наполегливо бореться за мир та встановлення безконфліктних стосунків. Миротворча діяльність України має виняткове значення для розвитку плідного співробітництва з євроатлантичними структурами безпеки, що, у свою чергу, має виняткове значення для забезпечення національних та політичних інтересів нашої країни.

Підтвердженням цілеспрямованої та послідовної політики України у цьому напрямку є те, що за роки незалежності більше 30 тисяч українських військовослужбовців виконували миротворчі місії у різних регіонах світу. За цей час Україною було накопичено величезний як військовий, так і політичний досвід у проведенні відповідних операцій, який держава мала змогу продемонструвати в одній зі своїх найбільших миротворчих місій в Іраку [25].

Сьогодні до миротворчого процесу долучилося понад 80 країн. Україна за обсягом завдань, що вже стали надбанням історії та використовуються на сучасному етапі, увійшла до першої десятки

найбільш активних держав-миротворців. Участь України в міжнародних миротворчих операціях є однією з головних умов зміцнення позитивного авторитету нашої держави у світі як країни, що послідовно та наполегливо бореться за мир та встановлення безконфліктних стосунків. Миротворча діяльність України має виняткове значення для розвитку плідного співробітництва з

євроатлантичними структурами безпеки, що, у свою чергу, має виняткове значення для забезпечення національних та політичних інтересів країни. Участь України у різноманітних програмах НАТО сприяє активному залученню нашої держави до формування нової архітектури євроатлантичної безпеки, отриманню необхідного для молодого держави досвіду дій у кризовій ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жуков Б. Витрати держав у локальних війнах і збройних конфліктах сучасності // *Фінанси України*. – 2003. – № 9.
2. Кіссе А. Майбутнє етнічних конфліктів // *Політичний менеджмент*. – 2005. – № 6 (15).
3. Курілло В.С. Політична думка щодо сутності та джерел сучасної війни // *Наукові праці: Науково-методичний журнал*. Т. 65. Вип. 52. Політичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007.
4. Олійник О.М. Воєнно-економічна безпека України в епоху локальних збройних конфліктів // *Воєнна історія*. – 2003. – № 2.
5. Акулов С. Міжнародні миротворчі операції як політичний інструмент врегулювання воєнно-політичних конфліктів // *Політичний менеджмент*. – 2005. – № 2 (11).
6. Гречанинов В. Миротворчість. Нові підходи // *Політика і час*. – 1998. – № 9.
7. Заемский В. Механизмы ооновского миротворчества // *Международная жизнь*. – 2004. – № 7-8.
8. Радиш Я. Миротворчі операції як елемент національної безпеки // *Управління сучасним містом*. – 2004. – № 4.
9. Голопатюк Л.С. Миротворча діяльність збройних сил України у сучасній системі міжнародної безпеки [Електронний ресурс] // *Матеріали міжнародної конференції “Оборонна політика України: реалії та перспективи”* (режим доступу: http://www.dcaf.ch/docs/BM_bodruk1_UKR_NIISP3_07.pdf – заголовок з екрану).
10. Поляков Л., Мельник О. Україна – НАТО: спільна миротворча діяльність [Електронний ресурс] // *Український Центр економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова*, 11.09.2003 (режим доступу: <http://www.uceps.org/ua/show/453/> – заголовок з екрану).
11. Яковлев В. Военные аспекты миротворчества стран СНГ // *Международная жизнь*. – 2002. – № 1.
12. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997.
13. Історія війн і збройних конфліктів в Україні: енцикл. довід. / Авт.-упоряд. О.І. Гурій та ін. – К.: Вид. гуманіт. л-ри, 2004.
14. Сірий С. Особливості локальних війн і воєнних конфліктів в умовах глобалізації // *Політичний менеджмент*. – 2007. – № 2.
15. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997.
16. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях: Закон України [Електронний ресурс] // *Режим доступу: www.vru.gov.ua* – заголовок з екрану.
17. Операції НАТО. – К.: Т-во “Знання” України, 2007.
18. Bower R. Dictionary of military terms. – Great Britain: Peter Collin Publishing, 1999.
19. Операції НАТО. – К.: Т-во “Знання” України, 2007.
20. Україна в НАТО: перспектива присутності [Електронний ресурс] // *Відносини Україна – НАТО в цифрах і фактах* (режим доступу: <http://www.fin.org.ua/newws.php?i=561843&w=1440&h=900&PHPSESSID=1adf62c2ecdab4932341d08579ef3211> – заголовок з екрану).
21. Романов О. Україна в НАТО: перспективи присутності [Електронний ресурс] // *Юридичний журнал*. – 2005. – № 7. – Режим доступу: www.jusnian.com.ua – заголовок з екрану.
22. Історія участі Збройних Сил України у міжнародних миротворчих операціях [Електронний ресурс] // *Міністерство оборони України* (режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/index.php?part=peacekeeping&lang=ua&sub=history> – заголовок з екрану).
23. Шталтовний О. Участь українських моряків в маневрах НАТО “BRILLINT MARINER-2006” [Електронний ресурс] // *Журнал “Україна – НАТО”*. – № 2(12) (режим доступу: <http://eai.org.ua/ua/magazine/issue12/1135/> – заголовок з екрану).
24. Отримання досвіду проведення заходів миротворчого спрямування за стандартами Північноатлантичного альянсу [Електронний ресурс] // *Бюлетень “Україна – НАТО”*. – 2007. – № 37. – Режим доступу: <http://www.nceai.gov.ua/214.731.0.0.1.0.phtml> – заголовок з екрану.
25. Романов О. Україна в НАТО: перспективи присутності [Електронний ресурс] // *Юридичний журнал*. – 2005. – № 7. – Режим доступу: www.jusnian.com.ua – заголовок з екрану.